

بررسی تأثیر آموزش مؤلفه‌های فراشناختی در کاهش رفتارهای ضد اجتماعی جوانان زندان مرکزی ارومیه

علی خادمی^۱، علی اکبر سیف^۲

چکیده

زمینه و هدف: رفتارهای ضد اجتماعی طیف گسترده‌ای دارد که موجب آسیب‌های مختلف روانی، اجتماعی و خانوادگی می‌شود. روش‌های مختلفی برای کاهش رفتارهای ضد اجتماعی استفاده شده است. این پژوهش با هدف تعیین تأثیر آموزش مؤلفه‌های فراشناختی در کاهش رفتارهای ضد اجتماعی جوانان زندان مرکزی ارومیه بوده است.

مواد و روش‌ها: این مطالعه به روش شبه آزمایشی طراحی شد. برای این منظور تعداد ۳۰ نفر از جوانان ضد اجتماعی زندان مرکزی ارومیه به روش تصادفی انتخاب شدند و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و شاهد قرار گرفتند. ابتدا پرسش‌نامه فراشناخت Hatton-Cartwright و Wells توسط گروه‌های آزمایش و شاهد تکمیل شد و سپس برنامه ۸ جلسه‌ای آموزش این مؤلفه‌ها برای گروه آزمایش اجرا گردید. بعد از پایان آموزش مؤلفه‌های فراشناختی، از طریق چک لیست محقق ساخته تعیین رفتارهای ضد اجتماعی، گروه آزمایش در موقعیت‌های مختلف، مورد مشاهده رفتاری قرار گرفت و در زمینه ۱۵ مؤلفه رفتارهای ضد اجتماعی، نتایج ثبت شد.

یافته‌ها: نتایج با داده‌های آزمون تحلیل کوواریانس، آزمون t و آزمون χ^2 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و نشان داد که مؤلفه‌های پنج‌گانه فراشناختی در جوانان ضد اجتماعی مختل است و آموزش این مؤلفه‌ها باعث اصلاح این مؤلفه‌ها در گروه آزمایش می‌شود. همچنین بین میانگین نمرات پس‌آزمون آزمودنی‌های گروه آزمایش و شاهد در مؤلفه‌های فراشناختی تفاوت معنی‌دار به دست آمد ($P < 0/01$). پیگیری نتایج آموزش‌ها نشان داد که رفتارهای ضد اجتماعی گروه آزمایش کاهش معنی‌دار دارد ($P < 0/05$).

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش نشان داد که مؤلفه‌های فراشناختی، مختل یکی از عوامل رفتارهای ضد اجتماعی جوانان بوده، مداخلات فراشناختی در کاهش رفتارهای ضد اجتماعی آن‌ها مؤثر می‌باشد.
واژه‌های کلیدی: آموزش، فراشناخت، جوانان، رفتار ضد اجتماعی، زندان مرکزی ارومیه.

نوع مقاله: تحقیقی

دریافت مقاله: ۸۹/۳/۱۱

پذیرش مقاله: ۸۹/۱۱/۱۰

مقدمه

نظم اجتماعی، تجاوز به حقوق دیگران، پرخاش‌گری، سرکشی در مقابل مراجع رسمی قدرت، مشاجره لفظی، نزاع و اختلال در نظم عمومی، آسیب به امکانات عمومی، دزدی، فریب‌کاری، دروغ‌گویی، بی‌احتیاطی نسبت به ایمنی خود و

رفتارهای بزهکارانه و ضد اجتماعی در هر جامعه‌ای وجود دارد و افراد بزهکار و شخصیت‌های ضد اجتماعی دامنه وسیعی از رفتارهای آسیب‌رسان شامل قانون شکنی‌ها، زیر پا گذاشتن

Email: dr_ali_khademi@yahoo.com

۱- دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ارومیه، گروه روان‌شناسی، ارومیه، ایران. (نویسنده مسؤول)

۲- استاد دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

مختلفی مطرح شده است. از لحاظ خانوادگی، روابط خانوادگی و روش‌های فرزندپروری والدین شامل بی‌ثباتی رفتار والدین، فقدان حمایت روانی از جانب والدین و عدم توجه، الگوبرداری از والدین جامعه ستیز، عدم تربیت و پرورش صحیح اجتماعی و به خصوص اخلاقی، رشد و تکامل شخصیت بدون وجود پدر یا مادر یا هر دو می‌تواند زمینه شکل‌گیری این اختلال را فراهم کند (۴). تجارب یادگیری معیوب در زمینه سازگاری با قوانین و مقررات و ارزش‌های اخلاقی و نیز یادگیری مشاهده‌ای معیوب از هم‌سالان یا وابستگی معیوب به آن‌ها می‌تواند عامل دیگری در شکل‌گیری این اختلال باشد (۵). عوامل روان‌شناختی از جمله هوش کمتر از متوسط (نه عقب ماندگی ذهنی)، سطوح بالای خشم درونی و رفتار پرخاش‌گرانه، ناشکیبایی و کم‌حوصلگی، هیجان خواهی زیاد، فقدان هم‌حسی با دیگران و سطوح پایین استدلال اخلاقی نیز می‌تواند در شکل‌گیری این اختلال سهیم باشد (۶). باورهای شناختی مسأله‌دار در مورد خود و هویت خود شامل عدم تعادل بین ابعاد مثبت و منفی خود، سطوح رشد نایافته ادراک خود و خودپنداره یاد کرده، نیز می‌تواند عامل این اختلال باشد (۷). در کنار این عوامل، بعضی متخصصین بر نقش عوامل فرهنگی و اجتماعی و نیز عوامل زیستی در شکل‌گیری این اختلال فرایند دارند.

یکی از متغیرهای مهمی که لازم است در این شخصیت‌ها بررسی شود، مؤلفه‌های فراشناختی آنان می‌باشد. Flavell فراشناخت را هرگونه دانش یا فعالیت شناختی که یک موضوع شناختی را در بر می‌گیرد و یا یک فعالیت شناختی را نظم می‌دهد، تعریف می‌کند (۸). Beiler و Brown (به نقل از Seif) از دو نوع فراشناخت صحبت می‌کنند: الف) دانش درباره شناخت. ب) تنظیم شناخت و نظارت بر آن (۹). دانش فراشناختی فرایندی است که به آگاهی فرد از نظام شناختی خود اشاره دارد و شامل اطلاعات فرد از نظام شناختی خود، اطلاعات فرد از هدف و ویژگی‌های رفتار و اطلاعات مربوط به راه‌بردهای تسهیل‌کننده است. تنظیم و شاهد، فرایندهای فراشناختی هستند که موجب

دیگران، عدم احساس مسؤلیت و فقدان احساس پشیمانی را نشان می‌دهند. آسیب‌های وارده ناشی از این رفتارها بر سیستم جامعه، مدیریت اجتماعی، خانواده‌ها، شهروندان، امکانات دولتی و خود این افراد قابل توجه است (۱).

آمارهایی که در مورد میزان شیوع رفتارهای ضد اجتماعی ارایه شده است، دقیق نیست. زیرا اطلاعات موجود کامل نیستند و میزان واقعی رفتارهای ضد اجتماعی بیش از برآوردهایی است که در گزارش‌های رسمی توسط پلیس و مقامات قضایی و انتظامی ارایه می‌شود. طبق نظر Kaplan و Sadock میزان اختلال شخصیت ضد اجتماعی در ۵-۳ درصد از مردان و ۱ درصد از زنان وجود دارد. در بین افراد زندانی میزان شیوع این اختلال ممکن است تا ۷۵ درصد نیز برسد (۲). ویژگی‌های شخصیتی که در شخصیت‌های ضد اجتماعی وجود دارد عبارت از فقر دلبستگی عمیق و عدم مهرورزی و وفاداری نسبت به دیگران، چرب‌زبانی و چهره ظاهری فریبنده و توانایی استفاده از روش‌های جالب برای به بازی گرفتن دیگران و استثمار آنان، رفتار فاقد انگیزش کافی و بی‌هدف، رفتار تکانشی، ناتوانی برای یادگیری یا بهره‌برداری از تجربه، روابط بین فردی آشفته، فقدان وجدان و پشیمانی برای رفتار غیر مسؤولانه، واکنش‌های انحرافی نسبت به تنبیه و شرطی شدن نسبت به تنبیه می‌باشد (۳).

صفات بارز دوران نوجوانی این اختلال، عبارت از دزدی، دروغ‌گویی، مشاجره، فرار از مدرسه و منزل، سرکشی در مقابل مراجع، نزاع و سوء مصرف دارو است. اغلب رفتارهای جنسی زودتر از دیگران شروع می‌شود و اکثر آن‌ها با پرخاش‌گری، مشروب‌خواری و استفاده از مواد مخدر همراه است. در جوانی هم این نوع رفتارها ادامه می‌یابد. به علاوه عدم ثبات در کار و حرفه، عدم توانایی و عدم مسؤولیت در اداره خانواده، عدم سازگاری با قواعد و مقررات جاری اجتماع هم وجود دارد. به طور تقریبی بدون استثناء عدم توانایی در ایجاد ارتباط صمیمی، نزدیک و مسؤولانه در رابطه با خانواده، دوستان و جنس مخالف وجود دارد (۴).

در سبب‌شناسی اختلال شخصیت ضد اجتماعی عوامل

فراشناختی منفی درباره خطر نگرانی، باورها درباره اطمینان شناختی، باورهایی در مورد نیاز به شاهد افکار و خود هشیاری شناختی می‌باشد. باورهای فراشناختی مثبت درباره نگرانی، درباره فواید ذهنی نگرانی است که به خیال فرد کمک می‌کند تا از مشکلات آتی پیش‌گیری نماید. به طور مثال "نگران شدن به من کمک می‌کند تا از مشکلات در آینده اجتناب کنم". باورهای فراشناختی منفی درباره خطر نگرانی، مربوط به اثرات منفی نگرانی در نظام شناختی فرد است. به عنوان مثال "نگرانی برای من خطرناک است". اطمینان شناختی به بررسی میزان اعتماد فرد درباره عملکرد حافظه‌اش است. برای مثال "به حافظه‌ام هیچ اطمینانی ندارم". باورهای نیاز به شاهد افکار نشان‌گر نگرش فرد درباره شاهد افکار خود است. به طور مثال "باید تمام مدت افکار خود را شاهد نمایم". خود هشیاری شناختی نشان‌گر شناخت شناخت است. به طور مثال "به نحوه عملکرد ذهنم متوجه‌ام" (۱۱). در این راستا با توجه به این که ماهیت اختلالات روان رنجوری نشانه‌ای (مثل اضطراب، وسواس، افسردگی) و روان رنجوری مجرمانه (مثل شخصیت ضد اجتماعی) متفاوت است. از این رو انتظار است که مؤلفه‌های فراشناختی در این دو گروه از اختلالات متفاوت باشد. اختلالات روان رنجوری نشانه‌ای متمرکز بر خود فرد است و نشانگان آن در شناخت‌ها، احساسات و اعمال متمرکز بر فرد نمود پیدا می‌کند، ولی روان رنجوری مجرمانه دارای حالت "به عمل درآوردی" است و نمود آن محیطی است. با چنین ماهیت متفاوت انتظار می‌رود که مؤلفه‌های فراشناختی در این دو گروه وضعیت متفاوتی داشته باشد (۱۲). تحقیقات انجام شده توسط Farrington و Coid (۳)، Wells و Matthews (۱۳)، Blair (۱۴)، Michael و همکاران؛ به نقل از Welch و همکاران (۱۵)، Lee؛ به نقل از Swanson و Hill (۱۶)، Theodore و همکاران؛ به نقل از Gardner و همکاران (۱۷) نشان دهنده وجود مشکلات فراشناختی در افراد ضد اجتماعی است و در آن مطالعات به تأثیرگذاری مثبت مداخلات فراشناختی در اصلاح رفتارهای ضد اجتماعی فرایند شده است. از این رو با

هدایت فرایندهای تفکر و شناخت در فرد می‌شوند و شامل اعمال اجرایی نظیر توجه، بازبینی، طرح‌ریزی و شناسایی خطاها در عملکرد است و بر فعالیت‌های شناختی اثر می‌گذارد. به نظر می‌رسد که جنبه‌های فراشناختی در اختلال شخصیت ضد اجتماعی بسیار حایز اهمیت باشند، چون یکی از متغیرهایی است که در جریان رفتار ضد اجتماعی مختل می‌شود و ممکن است به طور ویژه‌ای با تحلیل‌های شناختی افراد ضد اجتماعی مرتبط باشد. در این راستا شخصیت‌های ضد اجتماعی در یک موقعیت رفتاری فقط از یک زاویه به مسایل می‌نگرند و آن زاویه‌ای است که منافع شخصی آن‌ها را ارضاء کند. آن‌ها نمی‌توانند همه ابعاد و زوایا را در یک موقعیت در نظر بگیرند و پیش‌بینی کنند که رفتار غلط آن‌ها چه عواقب وخیمی برای خود، دیگران، خانواده و جامعه دارد. نمی‌توانند پیش‌بینی کنند که اگر این رفتار ضد اجتماعی را ادامه دهند پیشرفت زندگی شخصی خود آن‌ها متوقف خواهد شد. آن‌ها نمی‌توانند برای امور زندگی خود برنامه‌ریزی اصولی و منظمی داشته باشند، که بتواند آن‌ها را در یک مسیر سالم رشدی قرار دهد (۶). مطابق بررسی‌ها افراد ضد اجتماعی گستره‌ای از نکته نظرات مخدوش در مورد ادراک خود و بعضی از الگوهای ایجاد هویت دارند. یافته‌ها نشان می‌دهد که ادراک افراد ضد اجتماعی، جهت‌گیری‌های ملموس را منعکس می‌کند، که از ویژگی‌های افراد کمتر رشد یافته از نظر فراشناختی است. از این رو اعمال ضد اجتماعی ممکن است که انعکاس دهنده ناتوانی فرد در تفکر مؤثر در مورد خود و روابط با دیگران باشد (۱۰). بسیاری از محققان در تحقیقات خود به وجود تفکر برانگیخته‌وار و عینی در شخصیت‌های ضد اجتماعی دست یافته‌اند. همچنین بررسی‌ها نشان داده‌اند که توانایی حل مسایل اجتماعی و تصمیم‌گیری اجتماعی در آن‌ها در سطحی پایین‌تر است. در همه این الگوهای فکری، هیجانی و رفتاری لازم است به نقش مؤلفه‌های فراشناختی توجه شود (۷).

محققان پنج مؤلفه فراشناختی را مطرح کرده‌اند که عبارت از باورهای فراشناختی مثبت درباره نگرانی، باورهای

کوواریانس و آزمون χ^2 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

ابزارهای گردآوری اطلاعات

ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش عبارت است از:
 ۱- پرسش‌نامه فراشناخت Cartwright, Wells و Hatton (۲۰): این پرسش‌نامه ۳۰ ماده دارد و هر آزمودنی به هر ماده به صورت چهار گزینه (مخالقم، کمی موافقم، به طور متوسط موافقم، خیلی موافقم) پاسخ می‌دهد. این گزینه‌ها به ترتیب (۱، ۲، ۳، ۴) یا برعکس (۴، ۳، ۲، ۱) با توجه به جهت سؤال نمره‌گذاری می‌شوند. این پرسش‌نامه ۵ مؤلفه فراشناختی را می‌سنجد. از لحاظ پایایی، ضریب Chronbach's alpha این پرسش‌نامه و مؤلفه‌های آن در دامنه‌ای از ۰/۷۲ تا ۰/۹۳ گزارش شده است. در ایران، شیرین‌زاده دستگیری این پرسش‌نامه را ترجمه و آماده نموده، ضریب همسانی درونی آن را به کمک ضریب Chronbach's alpha برای کل مقیاس ۰/۹۱ و برای خرده مقیاس‌های آن در دامنه ۰/۷۱ تا ۰/۸۷ و پایایی بازآزمایی این آزمون را در فاصله چهار هفته برای کل مقیاس ۰/۷۳ و برای خرده مقیاس‌های آن در دامنه ۰/۵۹ تا ۰/۸۳ گزارش کرد. همچنین همبستگی کل مقیاس با مقیاس اضطراب خصلتی برابر با ۰/۴۳ و همبستگی خرده مقیاس‌ها را در دامنه ۰/۲۸ تا ۰/۶۸ گزارش کرد (۲۱). در پژوهش دیگری ابوالقاسمی و همکاران (۲۲) اعلام داشتند (۲۲). ابراهیم زاده (به نقل از ابوالقاسمی و همکاران) نیز در پژوهش خود ضریب همسانی درونی این پرسش‌نامه را برابر با ۰/۸۳ به دست آورد (۲۲). در پژوهش حاضر ضریب Chronbach's alpha آن برابر با ۰/۸۲ به دست آمد.

قابل ذکر است که در یک بررسی ایرانی، میانگین ۵ مؤلفه فراشناخت و میانگین کل آن برای آزمودنی‌های بهنجار به شرح زیر بوده است: اعتماد شناختی: ۸/۳۲، باورهای مثبت در مورد نگرانی: ۹/۱۲، خودآگاهی شناختی: ۱۶/۴۸، باورهای منفی در مورد خطر نگرانی: ۱۵/۶۸، باورهایی در مورد نیاز به شاهد افکار: ۷/۷۶ و میانگین کل: ۵۷/۳۶. این اطلاعات

توجه به مبانی مطرح شده، پژوهش حاضر با هدف شناسایی مؤلفه‌های فراشناختی جوانان ضد اجتماعی زندان مرکزی ارومیه و تأثیر آموزش این مؤلفه‌ها در کاهش رفتارهای ضد اجتماعی انجام شده است. در این راستا، دو فرضیه جهت بررسی طرح شدند: ۱. مؤلفه‌های فراشناختی جوانان ضد اجتماعی زندان مرکزی ارومیه مختل است. ۲. آموزش مؤلفه‌های فراشناختی بر کاهش رفتارهای ضد اجتماعی جوانان ضد اجتماعی زندان مرکزی ارومیه مؤثر است.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از نوع شبه آزمایشی است. جامعه مورد مطالعه در این تحقیق کلیه جوانان ضد اجتماعی زندان مرکزی ارومیه بودند، که تعداد آن‌ها حدود ۱۲۰ نفر بود. از بین آن‌ها با استفاده از شیوه نمونه‌گیری تصادفی ابتدا تعداد ۴۰ نفر پسر ۱۸-۲۵ ساله انتخاب شدند و به صورت تصادفی در گروه‌های آزمایش و شاهد جایگزین شدند. بعضی از آزمودنی‌ها به دلایل مختلف از جمله مرخصی، بیماری و بی‌حوصلگی در همه جلسات مداخله شرکت نداشتند و از این رو از تحلیل نهایی کنار گذاشته شدند. بعد از ریزش نمونه، نتایج ۳۰ نفر در تحلیل مورد استفاده قرار گرفت (۱۸). ملاک‌های ورود به مطالعه داشتن رفتارهای ضد اجتماعی طبق ملاک‌های DSM-IV-TR2 بوده است (۱۹). تشخیص‌گذاری ضد اجتماعی با توجه به پرونده افراد و نوع جرم آن‌ها توسط روان‌شناس زندان انجام شده است. در ابتدا کلیه آزمودنی‌های گروه‌های آزمایش و شاهد با استفاده از پرسش‌نامه فراشناختی Hatton-Cartwright و Wells پیش‌آزمون شدند. سپس طی ۸ جلسه، گروه آزمایش در معرض مداخلات فراشناختی قرار گرفت. پستوانه نظری مداخلات نظریه فراشناخت Wells و محتوای آن ۵ مؤلفه فراشناختی است. زمان اجرای مداخلات قبل از ظهر ساعت ۱۰ تا ۱۱ و مکان آن اتاق روان‌شناس زندان بوده است. از لحاظ اخلاقی آزمودنی‌ها برای شرکت در مطالعه توافق آگاهانه خود را اعلام داشتند. بعد از یک هفته، گروه‌های آزمایش و شاهد دوباره آزمون شده، اطلاعات جمع‌آوری شد و با استفاده از آزمون آماری t ، تحلیل

یافته‌ها

در جدول ۱ به ترتیب میانگین و انحراف استاندارد ۵ مؤلفه فراشناختی شامل اعتماد شناختی، باورهای مثبت در مورد نگرانی، خود آگاهی شناختی، باورهای منفی در مورد خطر نگرانی و باورهایی در مورد نیاز به شاهد افکار در وضعیت پیش‌آزمون گروه‌ها آمده است. میانگین‌های به دست آمده، نشان‌گر وضعیت مختل مؤلفه‌های فراشناختی در آزمودنی‌های ضد اجتماعی است. در این راستا، محتوای آموزش‌ها با هدف رساندن نگرانی آزمودنی‌های ضد اجتماعی به حد لازم و سازگارانه آن (نگرانی شفاف‌بخش و برانگیزاننده)، کاهش اعتماد کاذب شناختی، افزایش خود آگاهی شناختی و نیاز به شاهد افکار ارایه شده است (۳).

در جدول ۲ به ترتیب میانگین و انحراف استاندارد ۵ مؤلفه فراشناختی شامل اعتماد شناختی، باورهای مثبت در مورد نگرانی، خود آگاهی شناختی، باورهای منفی در مورد خطر نگرانی و باورهایی در مورد نیاز به شاهد افکار در وضعیت پس‌آزمون گروه‌ها آمده است. نتایج اختلاف بین گروه‌های آزمایش و شاهد را نشان می‌دهد، که غیر از مؤلفه اول در بقیه مؤلفه‌ها گروه آزمایش میانگین بیشتری از گروه شاهد دارد.

داده‌های مندرج در جدول ۳ نشان می‌دهد که بین میانگین‌های پیش‌آزمون گروه‌های آزمایش و شاهد پسران در مؤلفه‌های پنج‌گانه فراشناختی و میانگین کل تفاوت معنی‌دار وجود ندارد.

می‌تواند برای تفسیر میانگین‌های به دست آمده در این تحقیق مورد استفاده قرار گیرند (۲۱).

۲- چک لیست محقق ساخته تعیین رفتارهای ضد اجتماعی زندانیان: این چک لیست حاوی ۱۵ ماده درباره رفتارهای ضد اجتماعی است که بر اساس ملاک‌های تشخیصی DSM-IV-TR2 توسط محقق ساخته شده است (۱۹). در تکمیل آن از گزینه‌های رفتار ضد اجتماعی (هرگز مشاهده نشد، به ندرت مشاهده شد، گاه‌گاهی مشاهده شد، به دفعات مکرر مشاهده شد) استفاده شده است. محتوای این چک لیست شامل این موارد بوده است: دروغ‌گویی، رفتار تکانشی، ناتوانی برای طرح‌ریزی، نزاع، حملات فیزیکی، درگیری لفظی، بی‌مسئولیتی، فقدان پشیمانی، بی‌احتیاطی نسبت به ایمنی خود، بی‌احتیاطی نسبت به ایمنی دیگران، عدم رعایت حقوق دیگران، فریب‌کاری، دزدی، زورگویی و آسیب به امکانات عمومی زندان. برای تعیین اعتبار چک لیست از روش ارزیابی متخصصان استفاده شد. به این صورت که فرم اولیه آن در اختیار ۵ نفر از متخصصین قرار داده شد و قبل از اجرای چک لیست، نظرات متخصصین گرفته شد و با اعمال تغییرات پیشنهاد شده، برای اجرا آماده گردید. برای تعیین پایایی آن از روش Chronbach's alpha استفاده گردید. برای این کار گزینه‌های چهارگانه به صورت ۰، ۱، ۲، ۳ نمره‌گذاری شد و میزان Chronbach's alpha چک لیست برابر با ۰/۶۸ به دست آمد. این چک لیست توسط مشاور زندان و مسؤول فرهنگی زندان در موقعیت‌های زمانی و مکانی مختلف تکمیل شده است.

جدول ۱. شاخص‌های آماری نمرات پیش‌آزمون مؤلفه‌های فراشناختی

شاخص‌ها	میانگین	انحراف	میانگین	انحراف	میانگین	انحراف	میانگین	انحراف	میانگین	انحراف	میانگین	انحراف
مؤلفه ۱	مؤلفه ۲	مؤلفه ۳	مؤلفه ۴	مؤلفه ۵	مؤلفه ۱	مؤلفه ۲	مؤلفه ۳	مؤلفه ۴	مؤلفه ۵	مؤلفه ۱	مؤلفه ۲	مؤلفه ۳
آزمایش	۱۳/۸۷	۲/۰۵	۶/۳۹	۱/۷۴	۱/۹	۱۱/۲	۱/۴۲	۷/۰۶	۱/۲۵	۴۴/۷۲	۳/۱۷	۴۴/۷۲
شاهد	۱۲/۰۵	۱/۷۱	۵/۶۶	۱/۶۵	۱/۶۷	۹/۸۶	۱/۴۹	۶/۲	۱/۷۱	۴۲/۱۳	۴/۲۲	۴۲/۱۳

جدول ۵. نتایج آزمون χ^2 در مورد چک لیست رفتارهای ضد اجتماعی گروه آزمایش

شاخص‌های آماری	گزینه "هرگز"	گزینه "به ندرت"	گزینه "گاه‌گاهی"	گزینه "دفعات مکرر"	χ^2 محاسبه شده	χ^2 جدول	نتیجه آزمون در سطح ۰/۰۱
موارد چک لیست							
دروغ‌گویی	۷	۳	۱	۱	۸	۷/۸۱	تفاوت معنی‌دار
رفتار تکانشی	۶	۵	۱	-	۸/۶۶	۷/۸۱	تفاوت معنی‌دار
ناتوانی برای طرح‌ریزی	۵	۴	۲	۱	۳/۳۳	۷/۸۱	عدم تفاوت معنی‌دار
نزاع	۵	۶	۱	-	۸/۶۶	۷/۸۱	تفاوت معنی‌دار
حملات فیزیکی	۷	۵	-	-	۱۲/۶۶	۷/۸۱	تفاوت معنی‌دار
درگیری لفظی	۵	۴	۲	۱	۳/۳۳	۷/۸۱	عدم تفاوت معنی‌دار
بی‌مسئولیتی	۶	۵	۱	-	۸/۶۶	۷/۸۱	تفاوت معنی‌دار
فقدان پشیمانی	۵	۵	۱	۱	۵/۳۲	۷/۸۱	عدم تفاوت معنی‌دار
بی‌احتیاطی به ایمنی خود	۶	۶	-	-	۱۲	۷/۸۱	تفاوت معنی‌دار
بی‌احتیاطی به ایمنی دیگران	۵	۶	۱	-	۸/۶۶	۷/۸۱	تفاوت معنی‌دار
عدم رعایت حقوق دیگران	۶	۵	-	۱	۸/۶۶	۷/۸۱	تفاوت معنی‌دار
فریب‌کاری	۷	۴	۱	-	۱۰	۷/۸۱	تفاوت معنی‌دار
دزدی	۷	۵	-	-	۱۲/۶۶	۷/۸۱	تفاوت معنی‌دار
زورگویی	۶	۵	۱	-	۸/۶۶	۷/۸۱	تفاوت معنی‌دار
آسیب به امکانات عمومی زندان	۷	۴	۱	-	۱۰	۷/۸۱	تفاوت معنی‌دار

نقل از Welch و همکاران (۱۵)، Lee؛ به نقل از Swanson و Hill (۱۶)، Theodore، و همکاران؛ به نقل از Gardner و همکاران (۱۷) می‌باشد. در مؤلفه اعتماد شناختی، میانگین جوانان ضد اجتماعی، به نسبت بالا به دست آمد. از نظر Farrington این امر می‌تواند ناشی از خودپنداره بادکرده‌ای است که در این شخصیت‌ها وجود دارد. اعتماد کاذب و ورای شناخت (نه فراشناخت) در این افراد موجب می‌شود که در موقعیت‌های مختلف بدون ارزیابی موقعیت وارد حوزه‌هایی شوند که ناتوان از عمل و نتیجه مناسب هستند و نتیجه‌گیری نامناسب موجب می‌شود که جهت جبران و رسیدن به عملکرد دلخواه خود، اقدام به رفتارهای ضد اجتماعی کنند. مداخلاتی برای ایجاد تغییر در اعتماد کاذب شناختی این افراد می‌تواند مؤثر باشد و نتایج نشان داد که آموزش‌های ارائه شده در این تحقیق در این زمینه مؤثر است (۷).

در ارتباط با مؤلفه آگاهی شناختی، میانگین جوانان ضد اجتماعی پایین به دست آمد. در این زمینه Blair اشاره

جهت بررسی میزان کاهش در ابعاد مختلف رفتار ضد اجتماعی از آزمون χ^2 استفاده شد. داده‌های جدول ۵ نشان می‌دهد که بعد از مداخلات فراشناختی در رفتارهای ضد اجتماعی گروه آزمایش (غیر از ناتوانی برای طرح‌ریزی، درگیری لفظی و فقدان پشیمانی) کاهش معنی‌داری مشاهده می‌شود. شاخص قبل و بعد از مداخلات گزارش روان‌شناس و مسؤول فرهنگی زندان در مشاهده تعداد رفتارهای ضد اجتماعی گروه آزمایش بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های به دست آمده از این پژوهش نشان داد که مؤلفه‌های فراشناختی جوانان ضد اجتماعی مختل است و آموزش مؤلفه‌های فراشناختی بر کاهش رفتارهای ضد اجتماعی جوانان ضد اجتماعی زندان مرکزی ارومیه تأثیر دارد. نتایج این تحقیق همسو با تحقیقات Farrington (۳)، Wells و Matthews (۱۳)، Blair (۱۴)، Michael و همکاران؛ به

کرده‌اند که آموزش‌های خودتنظیمی فراشناختی در کاهش رفتارهای ضد اجتماعی و انحراف گونه مؤثر است (۱۷). در ارتباط با باورهای فراشناختی مثبت و منفی درباره نگرانی، میانگین جوانان ضد اجتماعی پایین به دست آمد. در این زمینه Wells و Matthews بین دو نوع نگرانی سازگار و ناسازگار تمایز قایل شده‌اند و بر این باورند که نوع سازگاران آن در راستای حل مسایل است که رفتار متمرکز بر حل مسأله را در پی دارد. به نظر می‌رسد که باورهای فراشناختی مثبت درباره نگرانی در افراد موجب شود که نسبت به پیامدهای رفتارهای منفی، نگرانی لازم درباره آینده، احتمال طرد اجتماعی، گرفتار شدن در قانون، از دست دادن شغل و تحصیل و تنبیه‌های مربوط به دستگیری و زندان وجود داشته، وجود نگرانی، حساسیت آن‌ها را برای رعایت قوانین و هنجارها افزایش دهد. به عبارت دیگر، نگرانی از پیامدهای رفتار این مزیت را دارد که تعهدات فرد بیشتر شده، خود شهادی افزایش یابد (۱۳). همچنین، طبق دیدگاه Fisher و Wells، مؤلفه فراشناختی فوق، جهت سازگاری ضروری است و لازم است که در فرد رشد یابد. در حالت کمتر رشد یافته، به علت فقدان حساسیت و تنش‌های منجر به عمل مفید، سازگاری پایین می‌آید و می‌تواند فرد را در تقابل با قانون، هنجارها و دیگران قرار دهد (۱۱). از این رو آموزش این باورها می‌تواند نگرانی سازگار را در شخصیت‌های ضد اجتماعی ایجاد کند (۲۴). در رابطه با باورهای منفی John و Sons (به نقل از Snow و Thurber) عقیده دارند که شخصیت‌های ضد اجتماعی باورهای ذهنی غلطی از خشم دارند. این باورها موجب می‌شود که در وهله اول، آن‌ها موقعیت را به صورتی تفسیر نمایند که تحریک شده، خشمگین شوند و در وهله دوم، باورهای غلط درباره خشم موجب می‌شود که رفتارهای ضد اجتماعی بروز دهند. با این باور که محتوای فکر و به دنبال آن، رفتارشان شاهد ناپذیر است. این باورها از طریق مداخلات تغییرپذیر هستند (۲۵). در مورد مؤلفه نیاز به شاهد افکار، میانگین جوانان ضد اجتماعی پایین به دست آمد. تنظیم یا شاهد فراشناختی،

می‌کند که شخصیت‌های ضد اجتماعی توجهی به احساس‌های خود و دیگران ندارند و بدون مراجعه به تحلیل‌های ذهنی خود، به صورت تکانشی رفتار می‌کنند (۱۴). در صورت ارتکاب اشتباه نیز تمایل دارند که دیگران را بیشتر از خود مقصر بدانند. میزان به کارگیری تعقل و تعمق برای اتخاذ رفتارهای منطقی‌تر و آگاهانه‌تر کمتر است. به عبارت دیگر، آن‌ها دارای بلوغ شناختی کم و در کارکردهای شناختی مشکل دارند. همچنین، Lee (به نقل از Swanson و Hill) آگاهی فراشناختی تکلیف (شامل آگاهی‌های فرد درباره ماهیت یک تکلیف و پردازش مورد نیاز برای آن است) را بررسی کرده است و به این نتیجه رسیده است که آگاهی فراشناختی تکلیف شخصیت‌های پرخاشگر در سطح پایین است و این امر موجب می‌شود که آن‌ها در موقعیت‌های مختلف اجتماعی به جنبه‌های مختلف وظایف و تکالیف اجتماعی خود توجه نکنند و پردازش‌های لازم برای آن‌ها را انجام ندهند (۱۶). Borkowski هم به این نتیجه رسیده است که شخصیت‌های ضد اجتماعی، راهبردهای مختلف حل مسأله و چگونگی رویارویی درست با موقعیت‌ها را تحلیل ذهنی اولیه نمی‌کنند و در موقعیت‌های به نسبت تنش‌زا و دارای مشکلات و تعارض‌های جزئی، آن‌ها مثل بمب منفجر می‌شوند و رفتاری نشان می‌دهند که به دیگران آسیب می‌رساند (۲۳). در این راستا، آن‌ها می‌توانند راه‌بردهایی را بیاموزند که در موقعیت‌های مشکل‌دار، از آن راه‌بردها استفاده کنند. در این مورد، Michael و همکاران (به نقل از Welch و همکاران) در بررسی خود به مؤلفه فراشناختی خود کنترلی با توجه به اصلاح باورهای فراشناختی و افزایش خودآگاهی فراشناختی اشاره کرده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که آموزش مؤلفه‌های فراشناختی به آزمودنی‌ها یاد می‌دهد که خود مشاهده‌گر دقیق در زمینه رفتارهای خود باشند و در جهتی متضاد با ویژگی خود محورانه خویش، به مشاهده خود، فعالیت‌ها و نتایج فعالیت‌هایشان بپردازند و خود و فعالیت‌های روزمره خود را کنترل نمایند (۱۵). همچنین Theodore و همکاران (به نقل از Gardner و همکاران)، نیز گزارش

تحقیق در زندان و آموزش زندانیان، محدودیت حجم نمونه و ابزارهای مورد استفاده، توجه شود.

پیشنهاد می‌شود که محققان بعدی در نمونه‌های آماری دیگر سایر زندان‌ها و مراکز اصلاح و تربیت کشور این مسأله را بررسی کرده، تا نتایج قابل استفاده‌تر و تعمیم‌پذیرتری در سطح ملی به دست آید. علاوه بر آن، پیشنهاد می‌شود که برای جلوگیری از شکل‌گیری و کاهش رفتارهای ضد اجتماعی، در کنار خانواده‌ها، بعضی از سازمان‌ها از جمله وزارت بهداشت، نیروی انتظامی، آموزش و پرورش، مراکز آموزش عالی، سازمان ملی جوانان، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، نقش خود را با تشکیل کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی برای افراد آسیب‌پذیر، تهیه بروشورهای آموزشی، برگزاری همایش‌های علمی و سایر روش‌ها انجام دهند. همچنین پیشنهاد می‌شود که برای اصلاح این شخصیت‌ها، زندان‌ها از روانشناسان و مشاوران مجرب برای مداخلات فراشناختی استفاده نمایند.

سیاسگزاری

لازم است از کلیه مسؤولین و کارکنان سازمان زندان‌های استان آذربایجان غربی و زندان مرکزی ارومیه و همچنین استاد ارجمند جناب آقای دکتر علی اکبر سیف، تشکر و قدردانی نمایم.

جنبه‌ای است که شامل پیش‌بینی، برنامه‌ریزی، بازبینی افکار و واریسی پیامدها است. William و Gacono (به نقل از Reid و Gacono (۲۶)) با اشاره به سوء مصرف الکل در شخصیت‌های ضد اجتماعی به عنوان یک مشکل اصلی، ضعیف بودن خودبازنگری فکری و خود شاهدهی و پایین بودن استدلال انتزاعی و تفکر آینده‌نگر را مطرح کرده‌اند، که با مؤلفه نیاز به شاهد افکار در ارتباط است. Livingston اعتقاد دارد که فعالیت‌هایی نظیر برنامه‌ریزی برای انجام یک کار یا تکلیف، بازبینی رفتار خویشتن، ارزیابی از پیشرفت‌ها و عقب افتادگی‌ها در راه رسیدن به هدف، همگی دارای ماهیت فراشناختی هستند که در تحقیقات مختلف درباره شخصیت‌های ضد اجتماعی به صورت پایین گزارش شده‌اند و مداخله می‌تواند به بهبود وضعیت کمک کند (۲۷). در این راستا، اغلب متخصصین اعتقاد دارند که مداخلات گروهی، بهترین روش مداخله در رفتارهای شخصیت‌های ضد اجتماعی است (۲۸)، که در این تحقیق هم همین نوع مداخله به کار گرفته شده است.

نتایج این تحقیق نیز مثل نتایج تحقیقات فوق نشان داد که مؤلفه‌های فراشناختی جوانان ضد اجتماعی مختل است و آموزش مؤلفه‌های فراشناختی بر کاهش رفتارهای ضد اجتماعی جوانان ضد اجتماعی تأثیر دارد.

در تحلیل یافته‌های تحقیق حاضر باید به مشکلات

References

1. Davis DD. Cognitive therapy of personality disorders. Trans: Shams G. 2nd ed. New York: Guilford Press; 2004. p. 29. [In Persian].
2. Kaplan HI, Sadock BJ. Kaplan and Sadock's synopsis of psychiatry: behavioral sciences, clinical psychiatry. Trans: Poorafkari N. Philadelphia: Williams & Wilkins; 1998. p. 545-8.
3. Farrington DP, Coid J. Early prevention of adult antisocial behaviour. New York: Cambridge University Press; 2003. p. 18-23.
4. Shamlu S. Psychopathology. Tehran: Roshd Press; 2000. p. 283-4. [In Persian].
5. Carlo G, Koller S, Eisenberg N. Prosocial moral reasoning in institutionalized delinquent, orphaned, and noninstitutionalized Brazilian adolescents. Journal of Adolescent Research 1998; 13(4): 363-76.
6. Wyatt JW, Carlo G. What will my parents think? Relations among adolescents' expected parental reactions, prosocial moral reasoning, and prosocial and antisocial behaviors. Journal of Adolescent Research 2002; 17(6): 646-66.
7. Steinberg L, Lerner RM. Handbook of adolescent psychology. New York: Wiley; 2003.
8. Flavell JH. Metacognition and cognitive monitoring: a new area of cognitive-developmental inquiry. American Psychologist 1979; 34(10): 906-11.

9. Seif AA. Educational psychology. Tehran: Agah Press; 2001. [In Persian].
10. Shahraray M. Adolescence development psychology. Tehran: Elm Press; 2005. p. 343-62.
11. Fisher P, Wells A. Metacognitive therapy: distinctive features. London: Taylor & Francis; 2009. p. 102.
12. Dadsetan P. Criminal psychology. Tehran: Samt Press; 2007. p. 343-53. [In Persian].
13. Wells A, Matthews G. Attention and emotion: a clinical perspective. New York: Psychology Press; 1995.
14. Blair RJ. Neurocognitive models of aggression, the antisocial personality disorders, and psychopathy. *J Neurol Neurosurg Psychiatry* 2001; 71(6): 727-31.
15. Welch M, Tittle C, Yonkoski J, Meidinger N, Grasmick H. Social integration, self-control, and conformity. *Journal of Quantitative Criminology* 2007; 24(1): 73-92.
16. Swanson HL, Hill G. Metacognitive aspects of moral reasoning and behavior. *Adolescence* 1993; 28(111): 711-35.
17. Gardner T W, Dishion TJ, Connell AM. Adolescent self-regulation as resilience: resistance to antisocial behavior within the deviant peer context. *Journal of Abnormal Child Psychology* 2008; 36(2): 273-84.
18. Delavar A. Theory and practice of research in social and humanistic sciences. Tehran: Roshd Press; 2006. p. 131. [In Persian].
19. American Psychiatric Association, American Psychiatric Association, Task Force on DSM-IV. Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-IV-TR. 4th ed. New York: American Psychiatric Association; 2000.
20. Wells A, Cartwright-Hatton S. A short form of the metacognitions questionnaire: properties of the MCQ-30. *Behav Res Ther* 2004; 42(4): 385-96.
21. Shirinzadehe Dastgiri S. Comparison of metacognitive beliefs and responsibility in obsessive, generalized anxiety and normal individuals. [Thesis]. Shiraz: Clinical psychology; Shiraz University; 2011. [In Persian].
22. Abolghasemi A, Ahmadi M, Kiamarsi A. The relationship of metacognition and perfectionism with psychological consequences in the addicts. *Journal of Research in Behavioural Sciences* 2007; 5(2): 73-8. [In Persian]
23. Borkowski JG. Metacognitive theory. *Journal of Learning Disabilities* 1992; 25(4): 253-57.
24. Ghanji H. General psychology. Savalan; 1998 p. 80-2. [In Persian].
25. Snow M, Thurber S. Cognitive imbalance and antisocial personality characteristics. *J Clin Psychol* 1997; 53(4): 351-4.
26. Reid WH, Gacono C. Treatment of antisocial personality, psychopathy, and other characterologic antisocial syndromes. *Behav Sci Law* 2000; 18(5): 647-62.
27. Livingston JA. Metacognition: an overview. *Educational Research* 1997; 60: 517-29.
28. Shams A, Bolhari J. Psychology education for prisoners. Tehran: Rahe Tarbiat Press; 2007 p. 29. [In Persian].

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

The effects of metacognitive components instruction in reducing antisocial behaviors in youth of Urmia central prison

Ali Khademi¹, Ali Akbar Saif²

Abstract

Aim and Background: Antisocial behaviors occur in a wide range and cause different psychological, social and familial pathologies. Different methods were used to reduce antisocial behaviors. The aim of this research was to study the metacognitive components in antisocial youth of Urmia Central Prison and the effect of metacognitive components instruction in reduction of antisocial behaviors.

Methods and Materials: In this quasi-experimental study 30 young adults with antisocial personality disorder in Urmia Central Prison were selected randomly. They were randomly classified in case and control groups. After Wells and Cartwright-Hatton metacognitive inventories were completed by the two groups, metacognitive components were instructed in 8 sessions to the case group. The post-test was conducted on all subjects. Finally the case group was investigated in different situations by a checklist prepared by the researchers. The data was analyzed using t-test, covariance analysis and chi-square test.

Findings: Data analysis showed that metacognitive components in antisocial youth were disordered. They also indicated that instruction could significantly correct the problems ($P < 0.05$). In addition, there was a significant difference in metacognitive dimensions among the case and control groups in post-test ($P < 0.01$).

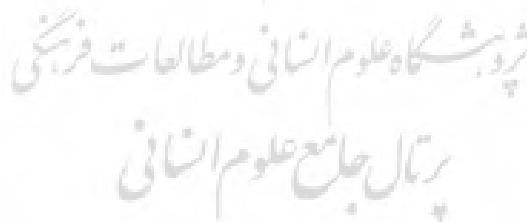
Conclusions: These results showed that metacognitive dimensions of antisocial youth are disordered and instruction of metacognitive dimensions has positive effect in their behavior correction.

Keywords: Instruction, Metacognitive, Dimensions, Antisocial youth, Urmia central prison.

Type of article: Original

Received: 1.6.2010

Accepted: 30.1.2011

1. Urmia Branch, Islamic Azad University, Department of Psychology, Urmia, Iran. (Corresponding Author), Email: dr_ali_khademi@yahoo.com
2. Department of Psychology, Allameh Tabatabaie University, Tehran, Iran.